

REPETITORLIK: EHTIYOJMI YOKI TA'LIM TIZIMIDAGI KAMCHILIK NATIJASIMI?

Qodirova Gulnoza Ashuraliyevna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 7.25-guruh talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekistonda repetitorlik faoliyatining keng tarqalish sabablari tahlil qilinadi. Repetitorlikka bo'lgan ehtiyojning paydo bo'lishi ta'lim sifati, o'quv dasturlarining murakkabligi, sinflardagi o'quvchilar soni hamda baholash tizimi bilan bog'liq jihatlari orqali yoritiladi. Shuningdek, repetitorlikning ijobiy va salbiy tomonlari, uning ijtimoiy tenglikka ta'siri muhokama qilinadi. Maqolada repetitorlikni to'liq yo'q qilish emas, balki davlat maktablarida ta'lim sifatini oshirish orqali unga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish mumkinligi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *repetitor, ta'lim sifati, ta'lim islohoti, ijtimoiy tenglik, ta'limdagi muammolar, individual yondashuv, baholash tizim.*

So'nggi yillarda O'zbekistonda repetitorlik faoliyati keng ommalashib bormoqda. Deyarli har bir maktab o'quvchisi yoki abituriyent qo'shimcha darslarga ehtiyoj sezadi. Bu holat jamiyatda turli savollarni yuzaga keltirmoqda: repetitorlik haqiqatan ham zarurmi yoki u maktab ta'limi tizimidagi kamchiliklarning oqibatimi?

Repetitorlikka bo'lgan talab, avvalo, ta'lim sifati bilan bog'liq. Ayrim maktablarda sinflarning haddan tashqari to'la bo'lishi o'qituvchining har bir o'quvchiga individual yondashishiga to'sqinlik qiladi. Natijada ba'zi o'quvchilar mavzuni to'liq o'zlashtira olmaydi.

Bundan tashqari, o'quv dasturlarining murakkabligi va qisqa vaqt ichida katta hajmdagi bilimni egallash talabi ham repetitorlikka ehtiyojni oshiradi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalariga kirish imtihonlari oldidan o'quvchilar qo'shimcha tayyorgarlikka murojaat qiladi. Baholash tizimi ham bu jarayonda muhim omil bo'lib, yuqori natija ko'rsatishga bo'lgan bosim repetitorlik xizmatlariga talabni kuchaytiradi. Repetitorlikning ma'lum ijobiy tomonlari mavjud. Eng asosiy afzalligi — individual yondashuvdir. Repetitor o'quvchining bilim darajasini hisobga olib, unga mos metodlarni qo'llaydi. Bu esa bilimdagi bo'shliqlarni tezroq to'ldirish imkonini beradi. Shuningdek, repetitorlik o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi va maqsadga yo'naltirilgan tayyorgarlikni ta'minlaydi. Ba'zi hollarda repetitorlik o'quvchining qiziqishini oshirib, fanlarga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Biroq repetitorlikning salbiy jihatlari ham kam emas. Eng katta muammo — ijtimoiy tengsizlikdir. Har bir oila qo'shimcha darslar uchun mablag' ajrata olmaydi. Natijada moddiy imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilim olishda orqada qolib ketadi.

Shuningdek, repetitorlikning keng tarqalishi maktab ta'limiga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib keladi. Ayrim o'quvchilar maktab darslarini yetarli deb hisoblamay, asosiy e'tiborni pullik darslarga qaratadi. Bu holat maktabning asosiy ta'lim beruvchi institut sifatidagi rolini susaytirishi mumkin. Repetitorlikning keng tarqalishi ijtimoiy tenglik masalasini keskinlashtiradi. Har bir oila qo'shimcha darslar uchun mablag' ajrata olmaydi. Natijada moddiy imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilim olish jarayonida teng sharoitga ega bo'lmaydi. Bundan tashqari, repetitorlikning ommalashuvi maktab ta'limiga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib keladi. Ayrim o'quvchilar asosiy bilimni maktabdan emas, balki pullik darslardan olish mumkin degan fikrga keladi. Bu holat maktabning asosiy ta'lim beruvchi institut sifatidagi mavqeiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Repetitorlikni to'liq yo'q qilish amaliy jihatdan murakkab va samarasiz bo'lishi mumkin. Ammo davlat maktablarida ta'lim sifatini oshirish orqali unga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish mumkin. Buning uchun sinflardagi o'quvchilar sonini optimallashtirish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish va ularni moddiy rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, maktablarda bepul qo'shimcha mashg'ulotlar, konsultatsiyalar va individual yordam tizimini yo'lga qo'yish repetitorlikka bo'lgan ehtiyojni sezilarli darajada kamaytiradi.

O'zbekistonda repetitorlik faoliyatining keng tarqalishi tasodifiy holat emas, balki ta'lim tizimida mavjud bo'lgan qator muammolarning natijasidir. Repetitorlikka bo'lgan ehtiyoj, avvalo, maktab ta'limi sifatidagi farqlar, o'quv dasturlarining murakkabligi, sinflardagi o'quvchilar sonining ko'pligi hamda baholash tizimining yuqori natijaga yo'naltirilganligi bilan izohlanadi. Ushbu omillar ayrim o'quvchilarning bilimlarni to'liq o'zlashtira olmasligiga olib kelib, qo'shimcha ta'lim xizmatlariga murojaat qilishni majburiy holga aylantirmoqda. Repetitorlikning ma'lum ijobiy jihatlari mavjud bo'lsa-da, uning keng miqyosda ommalashuvi ta'limdagi ijtimoiy tenglik masalasini yanada dolzarb qiladi. Chunki repetitorlik xizmatlaridan asosan moddiy imkoniyati yuqori bo'lgan oilalar farzandlari foydalanish imkoniga ega. Bu esa bilim olish jarayonida teng sharoitlarning buzilishiga, ta'lim natijalarida tafovutlarning kuchayishiga sabab bo'ladi. Natijada maktab ta'limi barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyat yaratib beruvchi asosiy institut sifatidagi vazifasini to'liq bajara olmay qolishi mumkin. Shu bilan birga, repetitorlikning haddan tashqari ko'payishi maktab ta'limiga bo'lgan ishonchning pasayishiga ham olib keladi. O'quvchilar va ota-onalar orasida "muvaffaqiyatga faqat qo'shimcha pullik darslar orqali erishish mumkin" degan qarash shakllanishi xavfi yuzaga keladi. Bu holat esa davlat maktablarining nufuziga salbiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim tizimida tabaqalanish jarayonini tezlashtiradi. Shu sababli repetitorlik muammosini hal etishda uni to'liq yo'q qilish yoki taqiqlash emas, balki unga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishga qaratilgan tizimli islohotlarni amalga oshirish muhimdir. Davlat maktablarida ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini muntazam rivojlantirish, sinflardagi o'quvchilar sonini maqbullashtirish hamda baholash tizimini takomillashtirish orqali o'quvchilarning asosiy bilimlarni maktabning o'zida egallashiga sharoit yaratish mumkin. Repetitorlik

ta'lim tizimining ajralmas qismi emas, balki mavjud kamchiliklarni ko'rsatib beruvchi indikator sifatida qaralishi lozim. Agar maktab ta'limi sifati oshirilsa va barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratilsa, repetitorlikka bo'lgan ehtiyoj tabiiy ravishda kamayadi. Bu esa ta'lim tizimining adolatli, samarali va barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov A., Begimqulov U. Pedagogika va ta'lim texnologiyalari. — Toshkent: Fan, 2019.
2. Qodirov B.R. Ta'lim sifati va uni baholash muammolari. — Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. UNESCO. Education for All: Global Monitoring Report. — Paris, 2018.